

Föreläsningarne, såsom ett uttryck af Geijers hela verldsåskådning, äro af det värde, att det bör skattas för den första lycka, att den utmärkta mannen vid dem haft en så intelligent och omsorgsfull åhörare som Hr Ribbing. Icke blott för Svenska litteraturen, utan för hvarje tänkande bildad menniska skulle deras spårlösa försvinnande väl varit den största förlust. De utgöra ett utkast till en historiens filosofi. Man finner dock, att vid arbetet, att finna en fast ståndpunkt för betraktelsen, Geijer blifvit öfverväldigad af sitt ämne, så att det mesta af föreläsningarne utgör en inledning, i hvilken han kritiskt genomgår hela den nyare filosofins historia. Klar och gående på hufvudsak i uppfattningen, skarpsinnig och snillrik i bedömandet är denna kritik i och för sig af största intresse; och ehuru dess resultat ingalunda är i filosofisk mening bevisadt, ger det dock ett tillfredsställande svar till menniskoandens högsta frågor. Ja det hela är egentligen ett svar på dessa, så att äfven den historiska utvecklingen för Geijer blir vetandets, det religiösa medvetandets, icke utveckling i handlingens värld.

Boken är icke för den stora läseallmänheten, utan för den vetenskapligt bildade – och bland denna för dem, som hafva något allvar med sin öfvertygelse; ehuru vi icke tveka, att dess läsning skulle väcka allvarliga tankar äfven hos det stora antal, som aldrig drömt om, att en öfvertygelse för människan behöfves, om hon vill vara något mera, än ett djur med förmåga att äta kokad mat och att sladdra.

Vi pryda vårt blad med ett utdrag, omfattande de två första föreläsningarne för hösttermin 1841.

67 UR HERTHA AF FREDRIKA BREHMER.

30 *Litteraturblad n:o 9, september 1856*

Den berömda författarinnan har börjat en serie »Nya Teckningar ur Hvardagslifvet» med denna roman: »Hertha eller en själs historia, teckning ur det verkliga lifvet». Det vore missaktning mot boken och Författarinnan, att icke närmare ingå på frågan om romanens konstvärde. Vi skola derföre i ett följande häfte till densamma återkomma. Här meddela vi på förhand ett utdrag, tjenligt att karakterisera hjertinna och bokens allmänna tendens.

40

68 JERNVÄGSFRÅGAN I TIDNINGEN WIBORG

Litteraturblad n:o 9, september 1856

Tidningen Wiborg har, såsom icke oväntadt varit, gjort åtskilliga anmärkningar vid och mot artiklarne om Finland's kommunikationer i detta blads Majhäfte. Af stor vikt äro dock dessa anmärkningar icke. Men sakens vikt förtjenar att äfven det mindre viktiga icke lemnas oanmärkt.

50 I hufvudsak, i frågan: om jernvägar eller kanaler? synes numera någon anmärkningsvärd olikhet icke finnas i tidningen Wiborg's och vår uppfattning. Wiborg påstår väl, att »särskilda» förhållanden i Finland göra jernvägsanläggningar mindre förmonliga än i andra länder. Det är ganska riktigt. Vi hafva icke förbisett det, och det kan icke gerna förbises, att jernvägar i mera kultiverade och tätare befol-

kade länder gifva en snarare och säkrare reveny. Men det kan dock icke sägas, att de äro mera tidsenliga och gagneliga i sådane länder, än i ett mindre odladt och befolkadt land, forutsatt att dettas kultur öfverhufvud har en framtid. Ty först kommunikationer öfverhufvud möjliggöra kulturen, den materiela och andliga, och jernvägar fortskynda densamma oberäkneligt. Och att Finlands näringar hafva en jemförelsevis stor framtid bevisar redan den enkla sifferuppgiften, att för närvarande den odlade åkerjorden utgör blott 1/100:del, åker och äng sammanlagdt blott 6/100:delar ungefär af landets odlingsbara jord. Och största delen af denna jord, kärren, är af den beskaffenhet, att den lätt odlas och inom några få år återbetalar odlingskostnaden. Men der jordbruket har en sådan framtid, der måste äfven öfriga näringar kunna vinna en förkofran, som mångfaldt lönar hvarje anstränging för kulturens fortskyndande.

10

De särskilda förhållanden, hvilka i Finland likasom i alla nordiska länder icke blott gifva jernvägar företrädet framför kanaler, utan göra dem till ett oundgängligt vilkor för kulturens höjande, och hvilka vi sökt framlägga, dessa förhållanden har Wiborg lemnat helt och hållet ovidrörda; och vi torde derföre få antaga, att de af bladet anses för obestridligt bevisande.

20

Också medger Wiborg icke blott, att frågan om jernvägar för landet är endast en »tidsfråga», utan bestämmer äfven tidpunkten för deras anläggande sålunda, att detta bör gå »hand i hand» med kanalarbetena. Tiden för jernvägarne är alltså redan inne, sedan Saima kanal blifvit färdig. Detta är veckligen allmänna opinionen i landet, så vidt vi lärt känna den. Den skulle också vara tidningen Wiborg's opinion, om man finge taga bladet på orden; men det har vid dem en reservation – kanalen mellan Päjäne och Saimen, hvilken i hvarje fall är det första. Bladet yrkar fortfarande icke att kanaler skola anläggas först, jernvägar sedan, utan att Päjänekanalerna skall först öppnas – hvarefter jernvägarnes tid skulle vara kommen. Eller kanske få dess medgifvanden utvidgas derhär, att jernvägarnes tid är kommen, om blott Päjänekanalerna anläggas samtidigt med den första jernvägslinien. För nödvändigheten af det ena eller andra anföras inga skäl. Frågan är sålunda helt och hållet en smakfråga – kommer an på tycke och smak.

30

Wiborg säger: att Litteraturbladet »gjort allt» för att bestrida nyttan af sagde Päjänekanal. Men detta hafva vi icke på vårt samvete. Vi hafva endast bestridt en sådan kanalansläggnings företräde framför jernvägsanläggningar. Vår härom yttrade åsigt var den, att sagde kanal och kanaler i Finland i allmänhet äro nyttiga för den inre kommunikationen från vattendrag till vattendrag, men att jernvägar hafva företräde såsom kommunikationer från det inre landet till kusten, ja att de i närvarande tid äro de enda kommunikationer, som lofva något gagn för jordbruket och manufakturindustrin. Och detta hafva vi sökt att efter förmåga leda i bevis. Bevisningen är i sjelfva verket så lätt, att det icke är lätt att bestrida den. Vi vidhålla också denna åsigt, tills vi höra någonting öfverbevisande anföras mot dess riktighet. Det var med stöd af den, vi äfven för Päjäne-bassinen föreslogo en jernväg till hafvet såsom nyttigare än den ifrågavarande kanalen.

40

Hvad Wiborg anför om rikedomerna på skog, jern och odlingsmark i Päjäne-trakten, är ett obevisadt ja mot vårt nej. Vi hade dessutom medgifvidt, att skog ännu återstår norrom Päjäne och att dess östra strand har bördiga marker. Men jern finnes der veterligen icke i större mängd. Utsträcker man såsom Wiborg den ifrågavarande kanalens verksamhets-terrain till »vestra Tavastland» och »nordöstra Satakun-

50

ta» – ja då får saken ett annat utseende. Ty det är der den bästa delen af landets skogar finnas – ett förhållande som vi i vår artikel enkom åberopade – och det är oss väl bekant, att äfven sjöarne närmast österom den Österbottniska Maanselkä-grenen äro rika på jernmalmer. Men vi trodde verkligen icke, att Wiborg skulle långsamt kanalen fått korn på denna rikedom nära Bottniska vikens kust. Ty för att få den till Saima kanal och staden Wiborg fordras ännu ett helt annat antal kanaler och slussanläggningar, än Päjäne-kanalens, och helt andra anslagssummor, än de för denna beräknade 750 tusen rubel.

10 Tidningen Wiborg gör ingenting för att bevisa nyttan och nödvändigheten af dessa nya kanaliseringar. Den synes anse dem för en småsak, hvarom man icke just behöfver vidare resonnera. – Och bladet tager för afgjort, att hvar man skall inse nyttan deraf, att allt land österom sagde Maanselkägren komme att kommunicera med hafvet genom Saima kanal, så att när allt kommer omkring, lärer väl icke heller tiden för jernvägarne vara inne, förrän sagde vattenkommunikation från »vestra Tavastland» och »nordöstra Satakunta» är fullt praktikabel. För vår del inse vi icke, hvad som hindrat bladet att taga norra Satakunta och södra Österbotten med. I bladets spalter skulle de nog

20 fått rum.

I öfrigt lärer ingen tvifla derpå, att vi ju icke gerna unna och tillönska Päjänetrakten både kanal och jernväg, om man det så hafva kan. Vårt resonnement har enkelt varit följande: emedan jernvägar äro för landet nyttigare och nödvändigare än kanaler, måste äfven Päjäne-kanalen gifva jernvägarne företrädet; och då dessa lättare kunna åstadkommas genom de mera odlade och befolkade trakterna, böra andra delar af landet komma tidigare i fråga, än Päjänetrakten. Det är endast ur sådan synpunkt våra anföranden om naturförhållandena kring Päjäne böra fattas.

30 Hvad tidningen andrager om och mot vårt förslag till ett blifvande jernvägssystem, är jemförelsevis likgiltigt, såsom sjelfva förslaget. Icke derföre som skulle icke en allmän opinion kunna och böra göra sig gällande angående ett sådant system äfven utan afseende på lokala undersökningar. Ty det måste t. ex. kunna afgöras, om en jernväg mellan Helsingfors och Tavastehus ligger i landets intresse, förrän någon undersökning skett rörande lämpligaste sträckningen för en sådan jernväg. Vår öfvertygelse är också oförändradt, att jernvägarnes i Finland uppgift alltid i första rummet måste blifva den, att förbinda de inre vattensystemerna med hafvet. Huru tidningen Wiborg kommit

40 att påstå oss hafva förbisett denna den första grunden för ett jernvägssystem i landet, kunna vi icke förklara, då vårt förslag helt och hållet från den utgått. Ett förslag till ett jernvägsnät, som skulle förbinda Kumo, Päjäne och Saimens vattendrag med hvarandra och med hafvet och derjemte bilda en kommunikation mellan städerna Wasa, Björneborg, Åbo, Tammerfors, Tavastehus, Helsingfors och Wiborg borde icke heller med skäl kunna tadlas för felande omfattning och sammanhang. Men detta är, såsom sagdt, för hufvudfrågan: om jernväg eller kanal? jemförelsevis likgiltigt. Afgjort är blott, att ett såbeskaffadt kommunikationssystems åstadkommande genom kanaler ungefär hö-

50 rer till det omöjliga.

Slutligen böra vi icke lemna obemärkt, hvad Wiborg tänker och säger om ett Finskt jernvägsnäts förbindelse med Rysslands blifvande jernvägar. Denna väg är uppenbarligen den enda, på hvilken Finlands jernvägar kunna komma i förbindelse med Europas. Förbindelsen öfver hafvet har samma fel som kanalförbindelserna att halfva året

vara stängd. Samma förhållande är med förbindelsen öfver Sverige, hvilken dessutom är dubbelt långsamare, än den direkta öfver hafvet. Att hela året om stå i oafbruten förbindelse med den civiliserade världen, i stället för att se den afbruten hvarje halfår, det är för Finland enkelt att på 50 år genomlefva ett sekel af civilisation. Tysklands jernvägssystem har icke sin medelpunkt utom sig derföre, att det står i förbindelse med Belgiens, Frankrikes och Italiens. Blir förhållandet annat i Finland, så har detta en helt annan grund, än jernvägarnes sträckning. Skulle Finlands nationela sjelfständighet icke hafva något annat skydd, än den Kinesiska mur, med hvilken Wiborg vill omgärda landets gränser, så skulle af densamma intet mera återstå att skydda. 10

Hvad är det väl, som förer den ifrågavarande artikelns eljest så klarsynta författare till att förorda dessa prohibitiva åtgärder? Sägom det öppet: det är hans materialism. Han vet, att nationalvälståndet är en vigtig sak äfven för ett folks nationalitet. Men han borttryckes af denna i sig sjelf rigtiga insigt och anser nationalrikedomen vara allt. Der han nu stöter på gifna förhållanden, som hota att göra den nationela industrin underlägsen och beroende, står han rådlös; och vi se handelsfrihetens förfäktare plötsligt förbytas till den mest absoluta vän af prohibitiven. Ty något argare prohibitivsystem kan väl icke finnas, än det som stänger gränserna. Att sequestrera jernbanan till förmon en eländig landsväg, det har sitt motstycke endast i det Spartanska jernmyntet. Herr Q. måste, för att vara konsekvent, anse Finska viken, som halfva året håller en lifligare kommunikation öppen, vara ett för Finland nödvändigt ondt. 20

Det är icke en fremmande öfvermäktig industri, som qväfver ett folks nationalitet och nationalanda; dertill fordras ännu den andliga öfvermakten af en fremmande hög intellektuel och sedlig kultur. Den nationela sjelfständigheten är till viss grad af nationalvälståndet beroende; men den har funnits äfven under en jemförelsevis ringa industriel utveckling; ty nationalitetens sedliga rot sammanhänger närmare med den intellektuela kulturen, än med den materiela. Den rika bourgeoisien är kosmopolit, finner ett fädernesland öfverallt, legde i Carthago och leger i England armar till fäderneslandets försvar, kryper i Frankrike vixelvis under absoluta konungadömet, republiken, demagogin och militärdespotismen. Dess nationalanda, der den fortfarande, är icke industrins verk, utan beror af nationens allmänna intellektuela och sedliga ståndpunkt. Finnes hos nationen i allmänhet och representanterna för dess intelligens isynnerhet icke denna sedliga kraft, att efter behof assimilera eller afvärja de påträngande fremmande elementerna, hvilken kraft enkelt benämnes patriotism, skall också ingen flägt deraf genom en stigande industri och handel framkallas. Finnes den, så skall den äfven ur dessa källor för nationalvälståndet suga ny näring. För en lycka må man dock i vårt lands förhållanden anse det, att jordbruket är och skall förblifva den förnämsta källan för dess välstånd. Ty det är också den nationela sjelfständighetens härd. På dess botten kan en nationel bildning säkrast grundas och fortvexa. 30 40

J. V. S.